

SPOŁECZEŃSTWO
EDUKACJA
JĘZYK

Tom 14/2/2021, ss. 223-226
ISSN 2353-1266
e-ISSN 2449-7983
DOI: 10.19251/sej/2021.14.2(17)
www.sej.mazowiecka.edu.pl

---

dr hab. Lidia Marszałek, prof. ucz.
Mazowiecka Uczelnia Publiczna w Płocku

**RECENZJA KSIĄŻKI AUTORSTWA RENATY
BRZEZIŃSKIEJ *QUO VADIS NAUCZYCIELU?*
*SOCJOPEDAGOGICZNE KONTEKSTY
FUNKCJONOWANIA W ZAWODZIE*
TORUŃ, 2021**

Dzieciństwo i młodość jako okres życia człowieka niesie ze sobą cechę wychowalności i potrzebę wychowania, stanowiącego pomoc w urzeczywistnianiu człowieczeństwa, współtworzenie jego osobowej indywidualności. Tak rozumiane wychowanie niesie ze sobą szczególne wyzwania w stosunku do zawodu nauczyciela. Wielu autorów podkreśla, iż z pełnieniem tego zawodu musi wiązać się zinternalizowanie pewnego zestawu norm etycznych, dotyczących sposobu pracy, jak też ukierunkowania własnej aktywności na dobro drugiego człowieka. W osobowej strukturze nauczyciela główne miejsce zajmować musi zainteresowanie drugim człowiekiem i jego wartością moralną, miłość wychowawcza, dobroć i odpowiedzialność za własną pracę.

Aby jednak ten zestaw cech urzeczywistniać w swoim pedagogicznym działaniu nauczyciel powinien posiadać szczególną cechę, odnoszącą się do sposobu bycia przez niego nie tylko pedagogiem, ale także człowiekiem. Ta cecha to specyficzna osobowa wartość – umiejętność dostrzegania osoby w sobie i innych ludziach, otwartość na drugiego człowieka, gotowość do przyjęcia i zaakceptowanie go takim, jakim on jest a jednocześnie kierowania go ku wartościom najwyższym – dobru, prawdzie i wolności. „Nauczycielstwo to nigdy nie zamknięty proces odkrywania w sobie i akceptacji pew-

nej wartości, istotnej dla osoby” Sawicki 1995, s. 14). Pełnienie roli wychowawcy wymaga „bycia autentycznym, szczerym, pozbawionym maski, wstydu własnej ekspresji, jak i posiadania czegoś, co jest niewyuczalne, nieprzekazywalne, ale mimo to w sposób niemalże magiczny wpływa na innych. Trzeba umieć wyjść poza stereotyp, poza zadany szablon, obudzić w człowieku «coś», co jest w nim lub w związku z nim, jakieś doświadczenie, wyzwolić w nim inną wrażliwość, dodać coś do bagażu jego przeżyć. Trzeba umieć wyjść ku drugiemu człowiekowi, podjąć z nim współpracę” (Śliwerski 2009, s. 204). Nauczyciel musi więc posiadać nie tylko wysokie kompetencje metodyczne i merytoryczne, ale też otwartość na nowe koncepcje, wysoki poziom refleksji pedagogicznej, umiejętność nie tylko dostrzegania aktualnych problemów edukacji dziecka, ale też poszukiwania twórczego ich rozwiązywania i tworzenia właściwych sytuacji wychowawczych. Wymaga to dynamicznego podejścia do dziecka, otwartości, ekspresji i głębokiego „wysłuchania się” w wychowanka. Konieczny jest też wysoki poziom refleksyjności, który pozwala w sposób naturalny dostrzec szczególną wartość, jaką jest człowiek i kierując się sercem dla dziecka i pogłębioną refleksją pedagogiczną świadomie zrezygnować z modelu edukacji, ujmowanej w kategoriach realizacji założeń programowych na rzecz działań urzeczywistniających humanistyczną wizję człowieka w pełnym tego słowa znaczeniu. Nauczyciel musi więc otworzyć się na duszę dziecka, co wymaga bliskości czasoprzestrzennej, ujrzenia dziecka nie tylko w sytuacjach edukacyjnych, ale też w relacjach ze środowiskiem, w zabawie, spontanicznej aktywności, w różnych stanach psychiki i fizycznego samopoczucia. Musi więc on posiadać szczególną umiejętność czasowego „zatrzymania się” w biegu współczesnego świata i autorefleksji. Jednocześnie powinien on posiadać kolejną umiejętność – dynamicznego „nadażania” za zmianami współczesnego świata lecz też przeciwdziałania tendencji degradowania człowieczeństwa przez coraz bardziej z informatyzowane, uprzedmiotowione społeczeństwo.

Książka dr Renaty Brzezińskiej podejmuje dyskusję w tych trudnych obszarach. Autorka odważnie zadaje pytania – czy współczesny nauczyciel jest przygotowany do aktualnych zmian cywilizacyjno-społecznych, dokonujących się każdego dnia na naszych oczach? Czy posiada odpowiednie kompetencje do ich wprowadzania, czy potrafi przeciwdziałać destrukcyjnym tendencjom w tym zakresie? Na te pytania stara się odpowiedzieć Autorka w przedstawionej publikacji. Podejmuje Ona problem specyficznej, jednak koniecznej współcześnie postaci nauczycielstwa, wymuszającej szczególny rodzaj aktywności nauczyciela i jej zmian – od edukacji transmisyjnej ku współuczestniczącej i inspirującej. Temu tematowi została poświęcona pierwsza część opracowania. Zawiera ona trzy rozdziały, dotyczące nowoczesnego procesu edukacyjnego z włączeniem wszystkich rodzajów aktywności dzieci, wskazując na szanse, ale i zagrożenia związane z jego realizacją: Future Teacher’s axiological sphere development for Children’s creativiiti formation, Nowe podejście do pracy nauczyciela-wychowawcy wczesnej edukacji oraz „Grzechy główne” wychowania dziecka w ponowoczesnej rodzinie, w opinii nauczycieli przedszkolnych i szkolnych.

Druga część publikacji obejmuje problematykę funkcjonowania nauczycieli w skomplikowanej współcześnie rzeczywistości oświatowej. Wielu nauczycieli nie jest

(subiektywnie i obiektywnie) przygotowanych do pracy w tej rzeczywistości i nie umie się odnaleźć w jej zawiłościach. Fakt ten spowodowany jest między innymi licznymi bezsensownymi reformami systemu oświaty, nie wynikającymi z refleksji ekspertów nad podstawą programową, lecz najczęściej z uwarunkowań politycznych. W konsekwencji powoduje to poczucie braku autonomii nauczycieli, zawodowego sprawstwa i własnej skuteczności zawodowej. Istotna jest też rozbieżność, istniejąca między nauczycielskim poczuciem misji, powołania a ogromem narzuconych „urzędniczych” powinności, co wywołuje często niezadowolenie i brak satysfakcji z wykonywanego zawodu. Autorka analizuje powyższe problemy w kolejnych podrozdziałach: Wybrane inhibitory funkcjonowania i rozwoju zawodowego nauczyciela, *The autonomy of Teacher in philosophical and social paradigms of parrhesia*, Środowisko nauczycielskie w społeczno-zawodowych identyfikacjach oraz Strategie „przetrwania” w zawodzie nauczycielskim jako element ukrytego programu placówki oświatowej.

Trzecią część publikacji stanowią rozdziały, obejmujące problematykę relacji interpersonalnych w placówce oświatowej. Zdaniem Autorki są one podstawą aktywności i inicjatywy w obszarze dydaktycznym, wychowawczym, opiekuńczym czy organizacyjnym. Nauczyciele wchodzą – podobnie jak pozadydaktyczni pracownicy szkoły i innych instytucji – w różne relacje społeczne. Mogą one wspomagać, ale też hamować porozumienie z uczniami, pracownikami administracyjnymi, władzami itp. W tych zakresach Autorka analizuje następujące problemy: Współczesny nauczyciel wobec problemu autorytetu, Identyfikacja ucznia ze szkołą jako kryterium idei podmiotowości, Pokój nauczycielski- inspirujący czy toksyczny? Między podmiotowością a autorytaryzmem. Kultura relacji interpersonalnych dyrektor-nauczyciel w placówkach oświatowych.

Publikacja stanowi zbiór opublikowanych już artykułów Autorki, z których każdy związany jest z profesją nauczyciela i jego funkcjonowaniem w różnych wymiarach pracy placówki oświatowej. Niemal wszystkie artykuły zawierają analizę wyników badań własnych prowadzonych wśród różnych grup nauczycielskich. Cytując C. Mannheim’a, grupy te łączy wspólna przestrzeń koniunktywnego doświadczenia, która wykształca się w praktyce działania (Krzychała 2008, s. 11) – badane osoby wykonują profesję nauczyciela i tym samym dzielają wspólne cele, zasady i doświadczenia w tym zawodzie. Są jednak zróżnicowane są pod względem cech społeczno-demograficznych między innymi takich jak: miejsce pracy w aspekcie geograficznym, typ placówki oświatowej, szczebel kształcenia, staż pracy czy stopień awansu zawodowego.

Problemy, dotyczące wykonywania pracy nauczyciela obejmują wiele kwestii. Publikacja nie obejmuje wszystkich z nich, a przeprowadzone badania nie dają podstaw do generalizacji otrzymanych wyników w odniesieniu do całej grupy zawodowej nauczycieli. Warto jednak przyjrzeć się szerzej codziennemu funkcjonowaniu nauczycieli przez pryzmat zarówno ich opinii, jak i poglądów innych podmiotów edukacyjnych, gdyż mogą one stanowić istotny element diagnozujący określony wycinek rzeczywistości edukacyjnej.

Wprawdzie – jak wspomniano powyżej – przedstawiona do recenzji książka stanowi zestawienie wcześniejszych artykułów Autorki, publikowanych w różnych czasopismach i monografiach, jednak zebranie ich w jednej autorskiej publikacji wydaje się być sensownym zabiegiem – wszystkie części publikacji stanowią logicznie i spójnie zestawioną całość, oscylującą wobec jednego głównego tematu – etosu i roli nauczyciela we współczesnej edukacji. Zebranie tych tekstów w postaci jednolitej publikacji ułatwia czytelnikowi poznanie interesujących poglądów i wyników wieloletnich badań Autorki (znanej w obszarze pedagogiki jako cennej praktyka i teoretyka w kwestii pedeutologii). Publikacja wydaje mi się szczególnie cenna ze względu na omówienie w niej specyfiki pracy nauczyciela w wielu aspektach, a omówienie to jest poparte przeprowadzonymi badaniami.

Bibliografia:

- Krzychała, Sławomir. 2008. *Społeczne przestrzenie doświadczenia. Metoda interpretacji dokumentarnej*. Wrocław: Wydawnictwo Dolnośląskiej Szkoły Wyższej.
- Sawicki, Mieczysław. 1995. *Dziecko jest osobą. Szkice z teorii kształcenia i wychowania*. Warszawa: Wyd. Naukowe Semper.
- Śliwerski, Bogusław. 2009. *Współczesna myśl pedagogiczna. Znaczenia, klasyfikacje, badania*. Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.

RECENZENCI

1. Zbigniew Babicki (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie)
2. Barbara Bilewicz-Kuźnia (Uniwersytet im. Marii Skłodowskiej-Curie w Lublinie)
3. Maria Boużyk (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie)
4. Daniel Brzeziński (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu)
5. Stanisław Chrobak (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie)
6. Marzena Dycht (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie)
7. Anna Fidelus (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie)
8. Barbara Jankowiak (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu)
9. Anna Klim-Klimaszewska (Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach)
10. Marian Kowalczyk (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie)
11. Walentyna Łozowiecka (Mazowiecka Uczelnia Publiczna w Płocku)
12. Krzysztof Marcyński (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie)
13. Janusz Miąso (Uniwersytet Rzeszowski)
14. Eugeniusz Sakowicz (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie)
15. Tadeusz Sakowicz (Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach)
16. Barbara Skałbania (Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach)
17. Adam Solak (Akademia Pedagogiki Specjalnej w Warszawie)
18. Ewa Wiśniewska (Mazowiecka Uczelnia Publiczna w Płocku)